

УДК 657

Мельник А.О., к.е.н., доцент

Хмельницький національний університет

ВЛАСТИВОСТІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті визначені і описані характерні властивості світової економіки, які визначають характер та форми її розвитку. Автором виявлено взаємодію між властивостями світової економіки, що розглядаються.

Ключові слова: світова економіка, глобалізація, регіоналізація, інтеграція, поляризація, суперечність розвитку.

Melnik A.

PROPERTIES OF THE WORLD ECONOMY IN THE GLOBALIZATION

The article describes the definition and characteristics of the global economy, which determine the nature and form of development. The author found the interaction between the properties of the global economy in question.

Key words: world economy, globalization, regionalization, integration, polarization, conflict development.

Мельник А.А.

СВОЙСТВА МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье описаны характерные свойства мировой экономики, которые определяют характер и формы ее развития. Автором установлено взаимодействие между свойствами мировой экономики, которые рассматриваются.

Ключевые слова: мировая экономика, глобализация, регионализация, интеграция, поляризация, противоречивость развития.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Перебіг кризових явищ в умовах глобалізації вказує на порушення базових, системоутворюючих балансів, рівноваги, які забезпечують стабільність і стійкість будь-якої економічної системи.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Відомий міжнародний економіст-аналітик Дж. Сорос у своїх працях розкриває сутність небезпеки сучасного глобального світового

ринку [1]. Ряд зарубіжних вчених і практиків у своїх працях розглядали руйнівні наслідки глобалізації, а саме це: М.Алле, П.Герст, Г.Томпсон, Д.Герда, Е.МакГрю, Дж.Штігліц. Вчені жорстко критикують у своїх працях стихійні глобалізаційні процеси та пропонують ряд заходів щодо подолання їх негативних наслідків та запобігання виникнення світових економічних криз.

Дослідженнями глобалізаційних процесів та їх вплив на світову економіку займалися такі російські вчені, як А. Аникин [2], П.Бойко, О.Борисоглібська, Л. Довженкова, О.Льїнський, Е.Звонова, В.Михеев, Ю.Константінов, М.Романова, Л.Симонова, М.Потапов. Більшість російських вчених вивчали вплив глобалізаційних процесів на російську економіку.

Вплив глобалізації на світову економіку досліджували такі вітчизняні вчені як: В.І.Вернадського [3], А.С.Гальчинський [4], В.М.Геєць, О.І.Барановський, Ю.В.Василенко, З.О.Луцишин, Ю.М.Пахомов, А.С.Філіпенко, та інші.

Цілі статті. Визначити властивості світової економіки, які виникли в умовах глобалізації.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поширення глобалізаційних процесів обумовило необхідність виявлення специфічних властивостей світової економіки, які визначають характер і структуру її розвитку. Глобалізація, за визначенням В.І. Вернадського, є перехідним періодом розвитку сучасної цивілізації, який сприяє формуванню нових властивостей ноосферно-космічної цивілізації. Основними ознаками глобалізації світової економіки є: взаємозалежність економік різних держав, єдність світового господарства (формування спільних ринків), відкритість національних ринків, поглиблення міжнародного поділу праці і кооперації праці, зростання інтеграційних процесів за рахунок нарощення торгово-фінансових потоків між країнами, уніфікація умов діяльності на світовому ринку в напрямку створення єдиного простору для виробництва і торгівлі, збільшення кількості господарюючих суб'єктів, які керуються при формуванні своєї індивідуальної стратегії транснаціональними або глобальними стратегічними інтересами, формування і зміцнення транснаціональних систем регулювання господарських процесів. До форм прояву процесів глобалізації відносять: зростаючу роль світової торгівлі та інвестицій; диверсифікацію світових ринків капіталу і робочої сили; зростання ролі і значення транснаціональних корпорацій (ТНК) у міжнародних господарських

процесах; загострення глобальної конкуренції; виникнення глобального стратегічного менеджменту.

Процеси глобалізації є суперечливими за характером свого впливу як на окремі національні економіки, так і на світовий господарський розвиток у цілому. Глобалізація, з одного боку, розширює можливості держав відносно оптимального використання комплексів різних ресурсів, поглиблення й розширення даних країн у міжнародному поділі праці, з іншого боку – сприяє загостренню конкурентної боротьби, а також маніпулюванню величезними фінансовими та інвестиційними ресурсами. Найбільшу загрозу глобалізація несе для країн, що розвиваються, які мають дефіцит висококваліфікованих кадрів, нерозвинуту господарську інфраструктуру, нестабільну суспільно-політичну ситуацію. Найбільш сприятливі економічні результати від глобалізації одержують промислово розвинені країни, завдяки торгівлі, інвестуванню, доступу до зовнішніх джерел ресурсів вони мають можливість постійно оновлювати робочу силу за рахунок її припливу з інших держав та підвищувати рівень інноваційного розвитку. На нашу думку, варто розрізняти два види глобалізації «дику» і «морально-етичну». «Дика» глобалізація, на нашу думку, стримує позитивний вплив на економічний розвиток країн, а «морально-етична» глобалізація підвищує його.

У результаті глобалізація призвела до посилення розриву між темпами зростання виробництва товарів і послуг реальної економіки і темпами зростання фінансових операцій. Економічна глобалізація призводить до зменшення можливості національних держав впливати на стан власних ринків, розвиваються основні економічні функції національної держави, що призводить до загострення протистояння національних економічних інститутів і глобального економічного середовища з його основними суб'єктами – ТНК та міжнародними економічними організаціями.

На нашу думку, глобалізація є продуктом розвинутих країн, за допомогою якого вони спроможні продовжити етап свого розвитку поширюючи товари, технології та «владний вплив» на країни менш розвинуті. Глобалізація є обов'язковою умовою подальшого розвитку економічно розвинутих країн світу. Глобалізаційні умови сприяли виникненню і яскравому прояву таких властивостей світової економіки як: мондіалізація, суперечність (функціонування і розвитку), поляризація, регіоналізація, асиметрія розвитку.

Мондіалізація передбачає, що контроль над національною економікою багатьох держав поступово переходить до ТНК і міжнародних організацій, які мають свої цілі (наприклад, переміщення

виробництва в країні, де дешевша робоча сила), які можуть суперечити національним інтересам суверенних держав, що становить явну загрозу для їх економічної безпеки. Це веде до зниження значення господарських функцій держави та обмеженню загальної здатності держави регулювати економічні процеси.

Мондіалізація базується на природничо-історичному процесі інтернаціоналізації економіки, політики і культури. Нинішній етап мондіалізації є якісно новою стадією, коли на перший план виходить створення механізмів глобального управління цими об'єктивними процесами. Об'єктивною їх основою є формування глобального корпоративно-державного симбіозу, що спирається на глобальні корпорації та перетворення світових лідерів у корпоративні держави. В сучасних умовах виникає суперечність між двома взаємовиключними тенденціями, що розкривають характер мондіалізації: тенденції удосконалення механізмів багатостороннього управління глобальними процесами і тенденції створення уніполярної структури світової системи, заснованої на домінуванні високорозвинених західних держав. Результатом мондіалізації є виникнення суб'єктів світової економіки (ТНК, держав, міжурядових організацій), поєднання і уніфікації їх інтересів, здібностей і можливостей.

Мондіалізація набуває бурхливого розгортання у ментально-культурній сфері. Ментальна мондіалізація означає перетворення формування свідомості в комерційно вигідний вид бізнесу, при цьому світова культура виступає передумовою маніпулювання свідомістю в планетарних масштабах.

Мондіалізація сприяє посиленню тенденцій до централізації та уніфікації світової економіки, внаслідок чого в різних країнах виявляються спільні тенденції розвитку, а економічні структури зазнають певної уніфікації.

Суперечність (функціонування і розвитку) як властивість світової економіки виявляє невідповідності одних складових економічної системи рівню розвитку інших її елементів. Основою розвитку світової економіки, як будь-якої системи, є взаємодія між протилежностями, які набувають форми суперечностей. Діалектична сутність суперечностей полягає у боротьбі протилежностей єдиної системи, які є для неї рушійною силою і джерелом розвитку. Для світової економіки як неоднорідної і динамічної системи є характерним виникненням суперечностей. У процесі розвитку світової економіки суперечності теж трансформуються, вирішуються, а от в умовах повного ігнорування їх наростання створює передумови прояву

кризи. Вирішення суперечностей у процесі функціонування світової економіки призводить до її саморозвитку та удосконалення.

Діалектична концепція розвитку передбачає вивчення суті суперечностей як рушійної сили розвитку економічної системи. У відповідності до її догм суперечності економічної системи обумовлюють підйоми і спади, стани спокою, трансформації, перетворення і переродження старих властивостей на нові [Ленін].

Розрізняють такі типи суперечностей, як внутрішні, і зовнішні, основні і другорядні, антагоністичні і неантагоністичні. Світова економіка – складна економічна система, яка є сукупністю здобутків окремих країн світу (її складових), у відповідності до діалектичного закону єдності й боротьби протилежностей всім системам властиві внутрішні суперечності, які є джерелом їх змін та розвитку.

Внутрішні суперечності виникають між протилежностями у середині складових системи, коли одні елементи під впливом інших набувають нових властивостей (асимілюються), а процес їх усвідомлення і сприйняття (дисиміляція) викликає протиріччя. Асиміляція і дисипація відбуваються між країнами світу у процесі їх інтеграції і співробітництва. Наприклад, розглянемо створення такого інтеграційного об'єднання країн як ЄС. У процесі інтеграції сильніші члени співтовариства визначають свої правила співробітництва, навіюють свої стандарти життя і ведення господарської діяльності (асиміляція), а менш економічно розвинуті країни чинять опір (дисиміляція) у результаті чого виникає суперечність інтеграції. Усвідомлення зазначеної суперечності може призвести як до розвитку – створення нових дієвих інтеграційних форм, так і до кризи – ігноруючи вирішення даної суперечності.

Зовнішні суперечності виникають між складовими економічної системи, наприклад між окремими ресурсами при досягненні їх соціально-економічних інтересів. Суперечності при конкурентній боротьбі, з одного боку, сприяють покращенню властивостей товарів, технологічному прогресу, а з іншого боку – призводять до конкурентних війн, ворожості, застосуванню неетичних засобів співпраці. При цьому варто зазначити, що внутрішні суперечності є джерелом розвитку світової економіки, а зовнішні створюють умови функціонування для її окремих складових. Виділяємо такі суперечності: можливості виживати і розвиватись за рахунок один одного; віртуалізація економіки – це заміщення реальності її симуляцією. Базові елементи економіки (товари, гроші, організації) набувають нових властивостей віртуальні ціни, власність, товари, організації

Для з'ясування ролі суперечностей у розвитку світової економіки потрібно: розкривати їх змістовність та її осмислювати, вивчати етапи розвитку суперечностей та передбачати наслідки їх вирішення чи ігнорування, розрізнити їх види і форми з метою вчасного виявлення та вибору засобів розв'язання.

Поляризація як явище досліджувалось на рівні економік окремих держав, а глобалізаційні процеси зумовили екстраполяцію цих досліджень на світову економіку. Теорія полярного розвитку обґрунтовує переваги концентрації економічних сил у певних регіонах, при цьому такі центри визначаються ядром економічного розвитку, а інші території – переферією, яка забезпечує діяльність ядра і споживає його результати. В межах теорії полярного розвитку значне місце відводиться концепції полюсів росту, засновником є Ф. Перру [5]. Він визначив сутність «ефекту домінування», який полягає у зміні сутності і форм відносин між економічними одиницями. Такий ефект призводить до поляризації економічних сил – формування полюсів розвитку у певному середовищі (країні, галузі, регіоні), при цьому складові середовищ діють як єдине ціле. Теорія полярного розвитку пояснює нерівномірність економічного розвитку у світі і для його вирівнювання пропонує штучне створення центрів економічного розвитку у регіонах з низьким рівнем економічного розвитку.

Розглядаючи структуру світової економіки варто зазначити, що вона є полярною. Екстраполюючи концепцію полюсів розвитку на світову економіку зазначаємо, що полюсами розвитку (ядром) економічної системи є розвинуті країни, а переферія охоплює всі інші країни світу. Але варто зазначити, що розвиток світової економіки в умовах глобалізації зумовив трансформацію форм центрів економічного розвитку (полюсів росту). Так можна визначити різні форми центрів економічного розвитку: окремі міста, регіони окремих країн, окремі країни, об'єднання країн.

Сукупність полюсів економічного розвитку за географічною чи іншими ознаками створює передумови формування економічного ядра. Економічне ядро ми трактуємо як рушійну силу розвитку світової економіки, яка визначає її структуру, форму і характер взаємозв'язків.

На думку А.С.Гальчинського, «змінюється функціональна модель глобалізації світової економіки. Її траєкторія пов'язується з перспективою формування безполярного світу з відродженням самодостатності національних економік. Піднімається питання відкритості економік, яка не повинна підривати принципи саморозвитку та структурної самозахисненості» [6]. На нашу думку, більшість країн мають бажання переорієнтуватись, але амбітність керівництва прагнучи

самостверджуватись і підвищувати особисту вагомість у світі будуть поляризувати світову економіку.

На нашу думку, світова економіка у процесі розвитку поступово переходить від одно полярного типу до іншого. Так створення інтеграційного об'єднання ЄС зумовило перехід до двох полярного розвитку. Амбіції США не залишають їх у спокої і світова економічна криза спровокована обвалом фінансових ринків США можливо і була засобом повернення до моно полярної світової економіки. Перспективно світова економіка формує потенціал для виникнення багатополярної форми організації, якими можуть стати країни-учасники БРИКС, країни Перської затоки (Кувейт, Об'єднанні Арабські Емірати).

Регіоналізація світової економіки – це інтерференційне поширення явищ із збереженням екстраполяційного ефекту економічного потрясіння, викликаного взаємопов'язаністю економічних відносин у межах певного регіону. Географічною основою процесу регіоналізації є об'єктивно існуючі вигоди сусідського положення країн – від «економії на відстанях» до транскордонної взаємодії у контактній зоні двох-трьох і більше країн. Регіональна суміжність країн визначається порядком сусідства (пряме чи опосередковане сусідство)

Ефект вигоди економічної взаємодії із сусідніми державами діє майже для всіх країн, незалежно від їх ваги у світовому господарстві чи ступеня втягнутості у міжнародний поділ праці. Але регіоналізація світогосподарського простору відбувається навколо потужних країн-інтеграторів, які, по-суті, формують навколо себе регіони-простори, – однієї (наприклад, США у Північній Америці), кількох – Японії, Китаю, НІК у Східній і Південно-Східній Азії) чи кількох рівновеликих, об'єднаних разом з меншими в одну організацію (ЄТ/ЄС у Європі). Наявність міждержавних організаційних інститутів стає каталізатором інтенсифікації регіональних процесів, оскільки в рамках багатосторонніх організацій краще проводити роботу, спрямовану на усунення торгових бар'єрів між її учасниками, створення єдиних умов їх діяльності тощо.

Асиметрія розвитку світової економіки Асиметрія призводить до дезорганізації економічних відносин і визначальна роль відводиться вибору каналів руху ресурсів і контрагентів. Системна асиметрія має два аспекти: територіальний (на економічно розвинені країни припадає 75% обсягу операцій) та функціональний. Незалежно від того, як оцінювати наслідки глобалізації, статистичні дані свідчать про фактичну концентрацію капіталів в економічно розвинених країнах. Зокрема, на 20% населення світу, яке проживає в економічно розвинених країнах, припадає 86% світового ВВП, а на найбідніші 20% – тільки 1% ВВП.

Асиметрія вказує на нерівномірність економічного розвитку країн світу, а досягнення симетричності в умовах глобалізації є неможливим.

Висновки. Розглянуті властивості визначають характер і форми розвитку світової економіки, які потребують подальшого наукового вивчення.

1. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма / Дж. Сорос. – М. – 1999. – С. 158.
2. Аникин А.В. История финансовых потрясений / А.В. Аникин. – М. – 2000. – 342 с.
3. Вернадський В.І. Сборник трудов «О науке» / В.І. Вернадський. – Т.1, Дубна: «Феникс», 1997.
4. Гальчинський А.С. Криза і цикли світового розвитку/ А. Гальчинський – К.: «Адеф-Україна». – 2009. – 392 с.
5. Перру Ф. Теория незбалансованого розвитку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zlev.ru/111/111_44.htm
6. Гальчинський А. Неспроможність влади сформувати конструктивну стратегію перетворень зумовлює її безперспективність / А. Гальчинський // Дзеркало тижня. – №32, від 10.09.2011. – С. 7.